

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen

STVN03
VT09
Handledare: Håkan Magnusson

Vem vill inte vara solidarisk?

Diskursiv förändring och betydelseförskjutning i EU:s
energidebatt

Lisa Bergström

Abstract

The aim of this master thesis is to examine the energy discourse of the EU. For this purpose history of concepts and discourse analysis is used.

I show that the EU energy discourse is undergoing a change in the formulation of the Lisbon Treaty through the use of the concept of solidarity. This can be seen as the giving of a social dimension to the discourse and hence, a social dimension to the future politics, as language and practice are tightly connected. This we can also expect to see in the case of the project of a Baltic Sea gas pipeline as well as in the public debate.

At the same time there will be a shift in meaning in the concept of solidarity as it is taken from socially oriented discourses to more technical and economical discourses, which is the case of the EU energy discourse.

My conclusions also show that the use of the solidarity concept is the accepted language when trying to formulate energy problems and their solutions. Everyone participating in this field of politics and debate therefore have to relate to this discourse as well as make solidarity their own concept.

Key words: EU energy policy, solidarity, Baltic Sea gas pipeline, discourse analysis, history of concepts

Number of words: 7082

Innehållsförteckning

1	En ny energipolitik för Europa.....	1
1.1	Solidaritet och välfärd.....	2
1.2	...eller solidaritet och gasledning.....	3
2	Att studera ett begrepp och diskurs.....	4
2.1	Centrala antaganden.....	4
2.2	Kampen om det genomförbara.....	5
2.2.1	Diskursteori.....	6
3	Energidiskursen rekonstruerad.....	9
3.1	Lissabonfördraget.....	9
3.2	Parlamentsdebatten.....	11
3.2.1	Solidaritet som samråd.....	11
3.2.2	Solidaritet som avreglering, fri konkurrens och gemensamt energinät.....	12
3.2.3	Vad innebär då detta?.....	13
3.3	Svenska mediedebatten.....	13
4	Slutsatser.....	16
4.1	En diskursiv förändring.....	16
4.2	Diskursen reproduceras.....	17
4.3	Förskjutning i solidaritetsbegreppet.....	17
5	Referenser.....	19
5.1	Tryckta källor.....	19
5.2	Otryckta källor.....	19

1 En ny energipolitik för Europa

EU går mot en mer sammanhållen och gemensam energipolitik. Insikten av en energisituation i förändring i form av större efterfrågan och högre priser, liksom sårbarheten i att vara allt för beroende av enstaka leverantörer har gjort energifrågan allt mer politiserad och prioriterad på EU-nivå. Tidigare har EU främst vilat på reglemente gällande den inre marknaden och konkurrensregler också i energifrågor (de Jong & van der Linde 2008:1). Genom en eventuell ratificering av Lissabonfördraget tydliggörs EU:s handlingsförmåga på energiområdet vilket har föranletts av europeiska kommissionens framläggande av *Grönbok. En europeisk strategi för en hållbar, konkurrenskraftig och trygg energiförsörjning* {KOM(2006)105} och *En energipolitik för Europa* {SEK(2007)12} (Hettne & Langdal 2007:9).

Enligt Lissabonfördragets formulering ”ska målet för unionens politik på energiområdet vara i en anda av solidaritet mellan medlemsstaterna” (Lissabonfördraget, (2008/C 115/01), artikel 194). Trots att ratificeringen av fördraget ännu är osäker har formuleringen vunnit genomslag både i den inre EU-debatten och i den offentliga debatten via media. En diskurs ska emellertid aldrig förstås som slutgiltig utan den reproduceras och ifrågasätts i varje social praktik.

Samtidigt som EU:s politik på energiområdet just nu är en hett omdebatterad fråga i allmänhet förs också en livlig debatt om den planerade och i viss mån redan påbörjade gasledningen i Östersjön som ska leda rysk gas till Tyskland. Jag finner det därför intressant att undersöka Östersjögasledningsfrågan i relation till EU:s energipolitiska diskurs och användandet av solidaritetsbegreppet som ett argument från både förespråkare och motståndare av gasledningen. Jag kommer därför att i denna uppsats undersöka

Sker en förändring i EU:s diskurs på energiområdet? samt,

Vilken betydelse har solidaritetsbegreppet i denna diskursiva förändring och vilken betydelse har förändringen för solidaritetsbegreppet?

Mitt syfte med fokus på solidaritetsbegreppet i min uppsats är att analysera hur solidaritetsbegreppet i EU:s energidiskurs konstrueras och jag kommer därför inte att utgå ifrån en bestämd definition av begreppet då detta inte skulle vara i linje med mitt syfte. Solidaritetsbegreppet är här inte ett analytiskt redskap utan främst ett aktörsbegrepp. I uppsatsen undersöks solidaritetsbegreppet som ett socialt och politiskt begrepp och avser den användning av begreppet som sker i det sociala och politiska livet och alltså inte solidaritetsbegreppet som vetenskapligt begrepp och analysverktyg (Jmf. Jacobsson 1997:40).

Även om jag här undersöker solidaritet som ett aktörsbegrepp är det inte aktörerna som användare av språket i en politisk process som kommer att studeras. Istället ligger fokus på betydelseerna och innebörderna av det aktörerna

förmedlar i sin användning av språket. Min förförståelse säger mig att förståelsen och uppfattningen av solidaritetsbegreppet konstrueras och förändras i det sociala och det intressanta är att upptäcka hur denna konstruktion ser ut.

Objektet för undersökningen är alltså termen solidaritet i EU:s energidiskurs men ambitionen är att undersöka det vidare solidaritetsbegreppet, dvs. vilka tankar som ryms och läggs i termen, liksom i energidiskursen. Detta gör jag med illustrerande exempel på olika nivåer, dels på officiell EU-nivå och dels på offentlig medienivå.

1.1 Solidaritet och välfärd....

En intressant aspekt av användandet av solidaritetsbegreppet i energidiskursen är begreppets historiska användning där det främst kommit till uttryck inom välfärdsdiskurser med kopplingar till det sociala. Detta torde ha betydelse för begreppets entré i energidiskursen.

Ordet solidaritet har sitt ursprung i latinets ”solidus” som betyder gedigen, fast eller odelad. Det började först användas i franskan och var en juridisk term. Man talade om solidariskt ansvar mellan borgenärer och detta användningssätt finns fortfarande.

I 1800-talets Frankrike fick ordet en bredare användning och användes av den tidens tänkare i frågor gällande arbetsdelning och fick också politisk och ideologisk färgning. Solidaritetsbegreppet kom att bli ett slagord i den socialistiska retoriken men det ska sägas att Marx snarare använde det då närliggande ordet broderskap istället för solidaritet i sina teoretiska skrifter. Solidaritetsbegreppet var förbehållet propagandan.

Även kristendomen, och då främst katolska kyrkan plockande vid den här tiden upp ordet. Kyrkan tog avstånd från både arbetarrörelsen och kapitalismen och förespråkade ett samhälle där konkurrens ersattes med solidaritet.

Även idag finner solidaritetsbegreppet användningsområden. Ett exempel är Giddens, i egenskap av New Labour-partiets chefsideolog, då han skriver om en social solidaritet skapad av den nya ordningen vilken även skapar framgång och välstånd (Liedman 1996:31)

Solidaritetsbegreppet har används som benämning på det behov av sammanhållning och integration, som slagord i arbetarrörelsens kamp mot sociala och politiska orättvisor. Detta har gjort solidaritetsbegreppet nära kopplat till välfärdsbegreppet och upprättandet av välfärdsstaten.

Solidaritetsens syfte kan vara att uppnå vissa egna intressen som inte är möjliga utan att ha relationer till andra. Den egna styrkan eller möjligheten att påverka i en konfrontation med en motståndare eller rival kan behöva ökas. Gemenskapen med andra kan också vara målet i sig och höra samman med en idé om vad som utgör ett gott samhälle. Detta leder till fler frågor om solidariteten, såsom vem ska inkluderas av solidariteten? Solidariteten kan också karaktäriseras av svag eller stark kollektiv inriktning, dvs. huruvida den enskilda förutsätts gå med på och

foga sig efter de kollektiva intressena och tolkningarna. Det är också i och med detta som frågan om huruvida solidaritet och individuell frihet motsäger varandra eller står i konflikt bli aktuell (Stjernø 2007:16).

Det finns många varierande uppfattningar om vad som är karaktäristiskt för ett samhälle. Trots att uppfattningarna skiljer sig åt på flera områden är solidaritetsbegreppet en gemensam beröringspunkt och något som av många anses vara oundviklig del i en definition av samhället. Ett ord är emellertid inte bara ett ord, något som den korfattade översikten av solidaritetsbegreppets användning kan illustrera. Ordens uppgift är att tala om vilken verkligheten är eller hur den borde vara. Språket avgör hur vi förstår något och vad vi kan föreställa oss. (Jacobsson 1997:24).

Genom den korta översikten blir det emellertid också tydligt att den historiska förståelsen och användandet av solidaritetsbegreppet främst varit kopplat till sociala relationer och ordnandet av välfärd.

1.2 ...eller solidaritet och gasledning

Östersjögasledningen är ett projekt i regi av företaget Nord Stream. Företaget är ett konsortium bestående av energibolagen Gazprom, BASF/Wintershall, E.ON Ruhrgas och Nederlandse Gasunie. Projektet innebär att en dubbel gasledning läggs på Östersjöns botten i syfte att leverera naturgas från Ryssland till Tyskland. Ledningen kommer också att passera Finlands, Sveriges och Danmarks ekonomiska zoner, liksom danskt territorialvatten (Internet I). Den första ledningen är planerad att stå färdig 2011 och den andra 2012. Östersjögasledningen beskrivs av företaget självt som något mer än en gasledning, den är istället ”ett viktigt internationellt infrastrukturprojekt som sätter ett nytt riktmärke för samarbete mellan EU och Ryssland” (Internet II).

Projektet är klassat som ”projekt av europeiskt intresse” genom de riktlinjer gällande transeuropeiska energinätverk som fastställts 2006 av Europaparlamentet och rådet (1364/2006/EC). Tillstånd krävs från de berörda nationerna för att gasledningen ska kunna sjösättas och i Sverige sker en nu en miljöprövningsprocess vilken ska ligga till grund för om projektet beviljas tillstånd att gå genom svensk ekonomisk zon eller inte (Internet I). Det är också på eventuella negativa miljökonsekvenser som ett huvudsakligt fokus legat i den offentliga debatten gällande gasledningen. Det andra fokuset har varit huruvida Tyskland går emot övriga, och främst berörda, medlemsstater genom att sluta ett bilateralt avtal med Ryssland för en gasledning som anses mest komma den tyska energimarknaden till gagn och ställa exempelvis Polen och de baltiska staterna utanför. Det är i denna debatt som solidaritetsbegreppet gjorts gällande och det är alltså denna debatt som ett uttryck, eller vad jag senare ska kalla artikulation, av EU:s energidiskurs som jag kommer att analysera. Detta för att undersöka just denna diskurs och solidaritetsbegreppets ställning i den. Fokuset på solidaritetsbegreppet innebär alltså en avgränsning i min analys och i urvalet och läsandet av materialet.

2 Att studera ett begrepp och diskurs

2.1 Centrala antaganden

All forskning måste ta hänsyn till ontologi och epistemologi, liksom till metodologi. Ontologin behandlar frågan om de grundläggande antagandena om världen och verklighetens natur. Den ontologiska ståndpunkten är svaret på frågan ”vad existerar som vi kan nå kunskap om?”. Detta är en viktig fråga vars svar inverkar på innehållet i den vetenskapliga analysen och på vad vi anser vara riktiga vetenskapliga förklaringar. Epistemologin rör istället frågan om de grundläggande antagandena om hur vi når kunskap om verkligheten och vilka villkoren är för att nå kunskap om det som finns till. I forskningsprocessen handlar epistemologin således om med vilken säkerhet vi tycker oss kunna dra våra slutsatser av den genomförda analysen, i vilken utsträckning vi tycker oss kunna generalisera utanför det direkta sammanhang i vilket vi gjort våra iakttagelser. Epistemologin inverkar också på hur vi bedömer och hur vi försvarar att vi föredrar en vetenskaplig förklaring framför en annan.

Mitt tillvägagångssätt för att studera EU:s energidiskurs med fokus på solidaritetsbegreppet kommer vara en diskursanalys kombinerat med viss begreppshistoria.

Utgångspunkten för begreppshistoria är att det är omöjligt att nå ett objektiva svar på frågor eftersom svaret alltid beror på ur vilken synvinkel frågan ställs. Det är ett perspektiv på sociala och politiska fenomen. Eftersom inget objektiva svar eftersträvas behöver inget ställningstagande om verklighetens karaktär och uppbyggnad göras, dvs. en ontologisk ståndpunkt. Den epistemologiska ståndpunkten, dvs. hur kunskap nås, är dock tydligare utmejslad. Sociala och politiska fenomen hänger alltid samman med språket och kan aldrig skiljas helt åt. Den icke-språkliga världen förmedlas genom språket och den sociala och politiska verkligheten är uppbyggd av språket. Vägen till kunskap om sociala och politiska fenomen går alltså genom språket (Hay 2002: 61f).

I den begreppshistoriska analysen görs en distinktion mellan ord och begrepp och mellan idéer och begrepp. Orden och idéerna möts i begreppen (Bergström & Boréus 2005:182). Begrepp är ord till vilka en rad sociala och politiska betydelser har koncentrerats. Begrepp innefattar en obestämd mängd betydelser vilket gör koncepten mångtydiga. Denna mångtydighet gör begreppen öppna för tolkning och semantiska meningsskiljaktigheter (Åkerström Andersen 2003:VI). Här det också värt att nämna semantiska magneter med vilket menas (politiska) termer som har mycket stark ideologisk präglning, dvs. har tydliga ideologiska kopplingar

(Lundquist 1976:124). Dessa termer är oftast av en öppen karaktär och olika ideologier eller diskurser för en kamp om betydelsegivandet. Här kan också en koppling till begreppet *flytande signifikanter* göras till vilket jag återkommer senare.

Begreppshistoria använder jag mig av för att förstå begrepp i sitt sammanhang. Ett grundantagande är att mänskliga aktörer och socioekonomiska strukturer samspelar, på samma sätt som det finns ett samspel mellan aktörer och diskurser. Aktörens handlande rör sig inom strukturens ramar men handlandet förändrar också dessa ramar.

Tillsammans med begreppshistoria använder jag mig av diskursanalys. Diskurs är i sig ett begrepp med många meningar och användningssätt. En gemensam nämnare är ofta att begreppet rör ”[...] någon typ av social praktik som har med språkanvändning i något speciellt sammanhang att göra” (Bergström & Boréus 2005:17). Med social praktik avses här det sätt på vilket människor interagerar på. Diskursen kan definieras som att enbart avse språkanvändningen eller bredare att också innefatta mer av den sociala praktiken, det vill säga exempelvis kroppsspråk och människornas placeringar till varandra.

Det är också viktigt att komma ihåg att vi läser varje text med en viss förförståelse vilken också påverkar vårt sätt att läsa och förstå texten. Vår förförståelse skapas av vår utbildning, våra tidigare upplevelser, vårt sociala sammanhang osv. Texten får således olika innebörd beroende på läsare och kontext (Bergström & Boréus 2005:25).

2.2 Kampen om det genomförbara

En frågas definition är avgörande för hur den kommer att behandlas. Problemdefinition och lösningar av problemen utgör en stor del av den politiska dragkampen och hur frågor konstrueras och definieras är därför viktigt att undersöka i den politiska analysen. I varje social handling finns viss symbolik eller betydelse. Symbolerna, till vilka även språket hör, är gemensamma och tolkas på ett gemensamt förhandlat och accepterat sätt. Med symbolerna kan människor kommunicera och förstå sina erfarenheter men då människor tolkar begrepp på olika sätt kan ett utrymme för en dialog och kamp uppstå. I politiken sker en ständig kamp om definitionerna. Detta är också en kamp om verkligheten, liksom en kamp om vad som anses vara genomförbart. Att inneha möjligheten till definition innebär en utövning av makt. För att något ska uppfattas som genomförbart måste det förmedlas på ett sådant sätt att det både väcker uppmärksamhet och fantasi, dvs. ett handlingsalternativ måste vara föreställningsbart. Vår uppmärksamhet styrs till stor del av språkanvändningen och på grund av detta är språket en viktig del i kampen om att definiera vad som är genomförbart. Med diskursanalysen har jag en möjlighet att studera tankemönster och sådant som tas förgivet.

Ett grundantagande är att talet ska förstås som handling och språket är en grundsten för vad vi kan föreställa oss och därmed även för vår

verklighetsuppfattning. Att få makt över definitionerna kräver både materiella resurser och socialt och symboliskt kapital. Dessa resurser är emellertid inte jämnt fördelade och alla har inte heller samma rätt och möjlighet att göra auktoritativa uttalande i de kanaler där detta brukar ske (Jacobsson 1997:27ff). Dessutom måste de ord som sägs vara i linje med det som är socialt accepterat.

Genom diskursiva förändringar ändras synen på, och tankar om ett begrepp, här begreppet solidaritet. Viktigt att komma ihåg är dock att de diskursiva förändringarna oftast innebär följder även för praktiken, dvs. solidaritet som praktik.

Den diskursiva förändringen innebär små förändringar av värdesystem och ramar för tolkning vilka sker steg för steg. Befintliga institutioner får nytt innehåll eller nya skapas genom att begrepp, värderingar och föreställningar får nya innebörder. När samhället förändras så förändras även våra föreställningar om det.

Språket ska dock inte enbart ses som speglingar av skeenden och förändringar i samhället. Istället sker sociala och politiska processer inom språket och en förändring av innebörden av ett existerande begrepp visar inte bara på samhällsförändringar utan kan även självt påverka och bidra till dessa förändringar. Detta betyder emellertid inte att det är begreppen i sig självt som orsakar förändringen men de gör förändringen möjlig och sätter vissa ramar för den. Det som sker måste förstås och göras greppbart för att kunna hanteras och för detta ändamål kan nya begrepp skapas eller redan befintliga kan omtolkas för att på så vis inkludera de nya erfarenheterna. Idéerna förutsätter ett språk som i sin tur organiserar den sociala verkligheten (Bergström & Boréus 2005:305). Begreppen kan också vara ett uttryck för vad som i framtiden är möjligt och öppna för nya förväntningar (Jacobsson 1997:34). Syftet är att analytiskt fånga skeenden genom att studera begrepp och den förändring de genomgår.

2.2.1 Diskursteori

Med diskursanalysen läggs ytterligare en analysnivå till den begreppshistoriska analysen. Syftet är att se hur solidaritet som begrepp används och också undersöka vilka andra begrepp som används i det semantiska sammanhanget samt hur de relaterar till varandra. På detta sätt kan en mer övergripande bild av solidaritetsbegreppet skapas, liksom av EU:s energidiskurs.

En *diskurs* kan förstås som en fixering av betydelse inom ett visst område, i mitt fall EU:s energidiskurs. Tecknen (dvs. orden) i en diskurs kallas *moment* och deras betydelse fastställs genom att de skiljer sig från varandra på bestämda sätt. Diskursen växer fram och fastställs genom att betydelse träder fram kring vad som kallas *nodalpunkter*. Nodalpunkter är särskilt gynnade tecken. Övriga tecken ordnas kring och får sin betydelse från detta gynnade tecken. Diskursen ska förstås som en helhet i vilken varje tecken är moment då de fått sin betydelse fastställ genom relationerna till andra tecken. Detta fastställande är möjligt genom att diskursen utesluter alla andra möjliga betydelser som tecknen kan ha, liksom utesluter alla andra möjliga sätt som tecknen kan vara relaterade till varandra på.

De möjligheter som diskursen utesluter för att skapa entydighet kallas *det diskursiva fältet*. Eftersom diskursen alltid står i relation till det yttre, det diskursiva fältet, finns alltid möjligheten att diskursen påverkas av det som finns utanför. Detta betyder att diskursens entydighet kan rubbas av andra möjliga definitioner av tecknen. Här blir det därför nödvändigt att tala om det som kallas *element*. Detta är tecken som inte har en slutgiltig betydelse och inte är entydiga. Diskursens strävan är att göra elementen till moment genom att inskränka deras mångtydighet och göra dem entydiga. Därmed avstannas tecknens betydelseglidning tillfälligt. Det viktiga att komma ihåg här är att avstanningen är just tillfällig eftersom diskursen aldrig kan fixeras så fullständigt att inte det diskursiva fältet inte kan göra sig påmint.

Orden, det som här kallas tecken, får alltså sin mening genom att sättas i relation till andra tecken. Detta sker genom så kallad *artikulation*. Artikulation kan sägas vara alla handlingar som skapar en relation mellan mångtydiga tecken, dvs. element, så att tecknens "identitet" förändras. En artikulation betyder alltså ett användande av ett element och att sätta elementet i ett visst sammanhang och därmed ge elementet en viss mening. Artikulationerna återskapar eller ifrågasätter de rådande diskurserna genom att fixera betydelsen på bestämda sätt. Varje muntligt eller skriftligt uttryck är därför till en viss grad en artikulation eller nybildning. Även om uttrycket bygger på tidigare bestämmelser av betydelsen av de aktuella tecknen så kan ett uttryck aldrig bara vara en upprepning av något redan bestämt. Alla uttryck ska därför ses som en aktiv inskränkning av möjliga betydelser eftersom tecknen i uttrycket sätts i vissa relationer till varandra och inte till andra.

Ett tecken kan förstås både som element och nodalpunkt. Tecknen som är nodalpunkter är relativt tomma i sig och får sin mer precisa betydelse först då det satts in i en bestämd diskurs, alltså är dessa tecken också element. De element som är speciellt öppna för tillskrivning av olika betydelser kallas *flytande signifikanter*. Detta är tecken som olika diskurser försöker ge sin betydelse. Nodalpunkter är flytande signifikanter men med nodalpunkt avses ett relationskapande och betydelsegivande i den enskilda diskursen medan flytande signifikant avser kampen om viktiga tecken mellan diskurser.

Allt detta leder till själva diskursanalysen. Fokus i diskursanalysen blir uttrycken i egenskap av artikulationer. En artikulation kan undersökas i förhållande till diskurserna genom att analysera vilken eller vilka diskurser en artikulation bygger på och vilken diskurs den reproducerar (Winther Jørgensen & Phillips 2000:33ff). I mitt fall innebär detta att jag kommer att undersöka Lissabonfördragets artikel 194 gällande energipolitiken som en artikulation. Mitt största fokus kommer emellertid vara frågan hur och huruvida artikulationerna Lissabonfördraget, Europaparlamentets debatter gällande säkrad energiförsörjning och Östersjögasledningen samt nyhets- och debattartiklar ur svenska dagstidningar som behandlar gasledningsfrågan ifrågasätter och omformar EU:s energidiskurs genom omdefinition av diskursens moment. Detta innebär att min undersökning kommer att ha två analysnivåer. Dels kommer jag att undersöka energipolitikens *diskursiva förändring* i övergången från Nicefördraget till Lissabonfördraget, dels kommer jag att undersöka solidaritetsbegreppet som

element, dvs. tecken som inte fått slutgiltig mening. Jag vill poängtera att det är på denna sista dels som störst fokus kommer att ligga. Den första delen tjänar snarare sitt syfte genom att belysa EU:s gällande energidiskurs och en eventuell diskursiv förändring.

Jag kommer att använda mig av en analysram där solidaritet är fokus och jag kommer att identifiera nyckelord som relateras till begreppet. Det viktiga här blir att undersöka hur de olika delarna förhåller sig till varandra för att rekonstruera diskursen vilken ordnar kunskapen. Genom att analysera artikulationer, alltså uttryck i form av tal och skrift, kan jag undersöka vad som är föreställningsbart och möjligt vid den valda tidpunkten (jmf. Jacobsson 1997:38).

Diskursanalysen fungerar både som metod och en slags teori (Bergström & Boréus 2005:306) och fyller alltså två funktioner i min uppsats. Den tillhandahåller ett tillvägagångssätt och ett synsätt.

Min förståelse av diskurs, dvs. användandet av språk i tal och skrift, innebär att diskursen är en form av social praktik. Diskursen är socialt konstruerad samtidigt som diskursen konstruerar och formar det sociala. Detta skiljer sig från vissa andra förståelser där diskursen endast konstituerar det sociala men inte självt är socialt konstituerad (Bergström & Boréus 2005:306).

3 Energidiskursen rekonstruerad

3.1 Lissabonfördraget

EU:s fördragstexter representerar den grund unionen vilar på. Jag börjar därför min analys på denna nivå dels för att få en viss nödvändig bakgrund och fond till för den fortsatta analysen. Att jag väljer att analysera Lissabonfördraget trots att det ännu inte ratificerats av alla medlemsstater och därmed inte heller trätt i kraft motiverar jag med den förändring i EU:s hållning på energiområdet som ändringsfördraget innebär vilket jag kommer att visa på i den efterföljande analysen. Likaså har Lissabonfördragets formuleringar redan vunnit visst genomslag, både i EU:s egen politik liksom i den offentliga debatten genom media.

I och med Lissabonfördraget införs vad som kan kallas ”energisolidaritet” i EU:s grundtext. Under rubriken *Ekonomisk politik*, artikel 122, punkt 1, skrivs

Utan att det påverkar tillämpningen av övriga förfaranden som förskrivs i fördragen får rådet på förslag av kommissionen i en *anda av solidaritet* mellan medlemsstaterna besluta om lämpliga åtgärder med hänsyn till det ekonomiska läget, särskilt om det uppstår allvarliga försörjningsproblem, särskilt på *energiområdet* (2008/C 115/01, mina kursiveringar).

I Nicefördraget, som är det gällande fördraget fram till den eventuella ratificeringen av Lissabonfördraget, ligger ovanstående under artikel 100 och här nämns varken en anda av solidaritet eller att detta skärskilt skulle gälla på energiområdet. Istället står

Utan att det påverkar tillämpningen av andra förfaranden som förskrivs i detta fördrag kan rådet med kvalificerad majoritet på förslag av kommissionen besluta om lämpliga åtgärder med hänsyn till det ekonomiska läget, särskilt om det uppstår allvarliga försörjningsproblem i fråga om vissa varor (2002/C 325/01).

I Lissabonfördraget har alltså den kvalificerade majoriteten bytts mot en anda av solidaritet och energiområdet betonas skärskilt.

Lissabonfördraget innebär också en tydligare rättslig grund och ett underlättande av en gemensam energipolitik. Under rubriken *Energi*, artikel 194 bestäms

1. Inom ramen för upprättandet av den inre marknaden och dess funktion och med hänsyn till kravet på att skydda och förbättra miljön ska målet för unionens politik på energiområdet vara i en *anda av solidaritet* mellan medlemstaterna
 - a) garantera att energimarknaden fungerar,
 - b) garantera energiförsörjningen i unionen,
 - c) främja energieffektivitet och energibesparingar samt utveckling av nya och förnybara energikällor och
 - d) främja sammankopplade energinät (2008/C 115/01, min kursivering).

Här betonas att EU:s energipolitik ska föras i en anda av solidaritet precis som i fallet gällande försörjningsproblem på energiområdet.

Det intressanta här är enligt mig att i formulerandet av en mer sammanhållen och gemensam energipolitik i EU förs solidaritet in. En begreppshistorisk analys gör, som nämnts ovan, en skillnad på ord och begrepp där begrepp är ord till vilka vissa sociala och politiska betydelser har koncentrerats. Solidaritet kan därför ses som ett begrepp till vilket betydelser såsom ordnandet av välfärd, kampen mot sociala orättvisor och icke-konkurrens har hänförs. Begreppet har därmed även ideologiska kopplingar, inte minst till socialismen (se ovan). Begreppet är alltså i viss mån mångtydigt och därmed även öppet för tolkning. Att det nu också hittat sin väg in i EU:s energipolitik kan ses som ännu ett bevis på just detta.

Vidare hänger politiska fenomen alltid samman med språket på så sätt att politik förmedlas genom språket och den politiska verkligheten är uppbyggd av språket. På samma sätt är det språkliga en förutsättning för att en politik ska kunna förstås och föreställas. Användandet av solidaritet i denna, för begreppet, nya kontext där solidariteten ska garantera en tryggad energiförsörjning i unionen och leda till sammankopplade energinät, visar därför på en definitionskamp mellan diskurser och på hur begreppet solidaritet tagits från en diskurs till en annan. I och med detta har det också skett en glidning i meningen av begreppet.

Eftersom solidaritet är ett värdeladdat ord och med ideologiska kopplingar finns dessa kopplingar kvar även i användandet i denna nya diskurs. Solidaritet kan här därför förstås som nodalpunkt, ett särskilt gynnat tecken, vilket ger övriga tecken en viss mening. Detta betyder att tecknen försörjningsproblem, energimarknad, energiförsörjning, energieffektivitet och sammankopplade energinät får sin mening definierad genom att de är ordnande kring solidaritet. Därmed blir dessa tecken inte enbart rent tekniska eller ekonomiska som kanske vore fallet om de varit ordnande kring exempelvis enbart ”den inre marknaden” eller ”avreglering”, istället ges energipolitiken också en social dimension. Här kan därför en definitionskamp mellan dels en ekonomisk diskurs och dels en social diskurs skönjas. Solidaritet blir här den flytande signifikant som den mer ekonomiska diskursen försöker att definiera på sitt sätt i form av en fungerande inre marknad och ett gemensamt energinät, samtidigt som solidaritet i diskursen är den nodalpunkt vilken ger just dessa tecken en viss mening.

Här blir det också nödvändigt att ta in den omgivande kontexten i vilken Lissabonfördraget som artikulering utformas. Vid tidpunkten har vissa av

medlemsländernas sårbarhet i energiförsörjningen blottats genom de avbrott i gasleveranser i flera europeiska länder som skett under 2006 på grund av oenighet mellan Ryssland och Ukraina gällande gaspriser (Internet III). Samtidigt har energipriserna i EU ökat med i genomsnitt 15 procent under samma period, liksom det europeiska importberoendet (Internet IV). I denna situation var det många av medlemsstaterna som efterfrågade en gemensam energipolitik och ett gemensamt nät för att avhjälpa dessa problem. Att tala om detta som solidaritet och att vädja till en grundläggande solidaritetsprincip i EU kan ses som ett sätt att göra detta handlingsalternativ föreställningsbart.

3.2 Parlamentsdebatten

Jag kommer här att analysera debatten *Säkrad energiförsörjning i Europeiska unionen* (CRE22/03/2006-12) vilken alltså ägde rum före framläggandet av Lissabonfördraget men efter kommissionens presentation av *Grönbok. En europeisk strategi för en hållbar, konkurrenskraftig och trygg energiförsörjning* och *En energipolitik för Europa*. Jag kommer också att analysera debatten *Miljökonsekvenser av den gasledning som planeras i Östersjön* (CRE/08/07/2008-4) vilken ägt rum efter framläggandet av Lissabonfördraget. Debatterna kommer att analyseras tillsammans då de båda representerar Europaparlamentets reproduktion av EU:s energidiskurs och jag anser det också nödvändigt för att kunna rekonstruera en tillräckligt fullödig bild. Fokus är emellertid något annorlunda i de båda debatterna till vilket hänsyn naturligtvis måste tas men det viktiga är främst just reproduktionen av energidiskursen med fokus på solidaritetsbegreppet. Viktigt är också att det är just parlamentets röst som kommer fram genom detta material vilket jag finner intressant och givande i analysen då det är de som ska besluta om lagstiftning i enlighet med fördragen.

För analysen har jag identifierat solidaritet som nodalpunkt och jag identifierar här två nyckeltermen, eller kategorier som liknande termer faller inom, som jag finner genomgående i uttrycken. Dessa ordnas kring solidaritet som nodalpunkt. Termerna är samråd samt avreglering/fri konkurrens/gemensamt energinät.

3.2.1 Solidaritet som samråd

Solidaritet är här en politisk aspekt i energifrågan och likställs med att ge ett gemensamt EU-svar på gemensamma EU-frågor inom vilket energi menas falla. Det handlar om att alla medlemsstater ska vara med på noterna när ny energiinfrastruktur, i exempelvis form av gasledningar, planeras, dvs. att det sker ett samråd. Solidaritet framställs i debatten om säkrad energiförsörjning också som att i praktiken gemensamt vara beredd på nödsituationer och att dela information om vad som händer på energimarknaden. Solidariteten ställs som huvudprincip för integrationen på energiområdet och menas vara att bistå alla

medlemsländer som hamnar i svårigheter. Solidaritet och samarbete nämns tillsammans och ställs i motsatts till konkurrens för att trygga energiförsörjningen. Detta ska innebära ett ömsesidigt bistånd mellan medlemsländerna liksom ömsesidigt samråd gällande viktiga leverantörskontrakt. Energisolidaritet likställs med att bedöma konsekvenserna av det egna handlandet för andra medlemsstater.

I det specifika fallet Östersjögasledningen hävdas en brist på solidaritet och samtycke. Solidaritet efterfrågas i motsatts till bilaterala avtal. Solidariteten likställs i viss mån med att alla berörda länders rätt ska respekteras. Förfarandet kring ledningen ställs upp som något som skapar konflikter inom EU och därmed bryter mot solidariteten. Gasledningen framställs som ett exempel på hur solidaritetsprincipen frångås och är en lösning som gynnar en part men på bekostnad av andra. Det är också i detta sammanhang som den europeiska idén uttalas där EU:s verkliga värde menas vara en solidarisk grund och förfarandet kring gasledningen ses som ett håande av den europeiska solidariteten. Solidaritet likställs med Europa som prioritet.

3.2.2 Solidaritet som avreglering, fri konkurrens och gemensamt energinät

I debatten ställs solidaritet också i relation till den fria inre marknaden, detta både i positiva och negativa ordalag.

Solidaritet och avreglering på en gemensam europeisk marknad är receptet för en stabil energiförsörjning. Solidaritet är inte att inte tillåta konkurrens på den egna nationella energimarknaden men att vara med och konkurrera på medlemsstaters marknader där konkurrens är tillåtet. Solidaritet står här i motsatts till protektionism.

I detta framkommer också nödvändigheten av ett gemensamt energinät. Vissa kallar det till och med för solidaritetsnätverk vilka inte riktar sig mot andra utan istället organiserar den interna solidariteten i praktiken. Östersjögasledningen tas som ett dåligt exempel ur detta hänseende då inga förgreningar finns till Polen och Baltikum. Garantier om energi likställs med solidaritet.

Solidaritet uppnås här genom gemensamma nät och att den inre marknaden fungerar. Mer konkurrens likställs med lägre priser och större marknad med minskad sårbarhet. Här menas unionen vara tvungen att stå bakom en politik som ger en säkerhet i leveranserna från Ryssland (som är EU:s största gasleverantör) för att solidaritet ska komma till stånd.

Vidare ställs solidaritet som något avgörande för en rättvist fördelad försörjning, återigen genom konkurrens och en integrerad energimarknad vilket i sin tur kommer till stånd genom fysisk kapacitet i form av transeuropeiska energinätverk.

Energinätverken ses därmed inte bara vila på kommersiell grund utan likställs med ett uttryck av solidaritet.

3.2.3 Vad innebär då detta?

I de två debatterna kan alltså en skiljelinje skönjas mellan de som framför solidaritet i relation till samråd och de som framför solidaritet i relation till en gemensam europeisk energimarknad.

Solidaritet kan här återigen identifieras som nodalpunkten vilket innebär att övriga termer som ordnas kring solidaritet ska få sin mening definierad i och med just ordnandet kring denna nodalpunkt. Detta känns igen från Lissabonfördraget. Här är det emellertid två kategorier av termer som ordnas kring solidaritet vilket kan tolkas som att det finns i alla fall två diskurser inom energiområdet men de vill båda göra anspråk på solidaritet. Den ena lägger betoningen på samråd och därmed inte på en avreglerad inre marknad och ett gemensamt energinät vilket är fallet i den konkurrerande diskursen.

Betoningen på samråd är tydligast framträdande i gasledningsdebatten medan i debatten om en säkrad energiförsörjning ligger betoningen på gemensamma energinät. Den planerade Östersjögasledningen ses således inte vara ett steg i denna riktning men det mest framträdande här är att solidaritet framförs som att alla medlemsstaters rätt och behov ska respekteras i den enskilda medlemsstatens energibeslut, inte att medlemstaterna inte ska ta enskilda energibeslut. Intressant blir då också att tidpunkten för gasledningsdebatten infaller efter energiförsörjningsdebatten men det är inte solidaritet som avreglering och gemensamt nät som framställs vilket skulle ligga mer i linje med Lissabonfördraget. Solidariteten betonas även i gasledningsdebatten och diskursen som artikulerats i och med Lissabonfördraget reproduceras på så vis men en förskjutning i betydelsen av solidaritet har i viss mån gjorts då solidaritet istället står i förhållande till ett gemensamt beslutfattande kring enskilda medlemsländers energinät än ett gemensamt energinät.

Oavsett om solidariteten sätts i förhållande till samråd eller avreglering har en glidning i ordet tidigare utbredda användning i välfärdsdiskurser men genom användandet av just detta begrepp skapas en diskurs där dessa sociala kopplingar fortfarande finns kvar. De olika ståndpunkterna i energi- och Östersjögasledningsfrågan gör alla anspråk på detta genom användandet av solidaritet samtidigt som de också reproducerar EU:s energidiskurs.

3.3 Svenska mediedebatten

Gasledningsfrågan har även varit hett omdebatterad i media. Jag kommer att analysera ett antal nyhetsartiklar, även här med fokus på solidaritet. Nyhetsartiklarna är uteslutande från svenska morgontidningar och det är därmed den svenska offentliga diskursen som undersöks. Detta gör jag för att undersöka just hur energidiskursen kommer till uttryck i den offentliga debatten, på avstånd från den officiella diskursen som uttrycks inom EU. Att jag enbart undersöker svenska artiklar innebär naturligtvis en viss ensidighet i materialet men samtidigt

även en nödvändig avgränsning och jag gör inga anspråk på att undersöka den europeiska offentliga diskursen. Jag finner det givande för analysen att undersöka den svenska offentliga diskursen då solidaritet även här kommer till uttryck och debatten innebär en artikulering av EU:s energidiskurs i ett enskilt medlemsland. Urvalet av artiklar har skett genom ett ”fruktbarhetskriterium”. Då min analys är inriktad på solidaritetsbegreppet har jag gjort mitt urval med hjälp av just detta begrepp. Vissa av artiklarna är debattartiklar vilket betyder att mitt urval innehåller artiklar författade av både journalister och andra, men alla är aktörer eller företrädare i den svenska offentligheten. Jag väljer att också ta med en artikel skriven av en av Nord Streams styrelseledamöter, i vilken även den solidaritetsbegreppet används, för att kontrastera den svenska offentliga diskursen mot ett annat uttryck som inte är EU:s officiella. Min ambition med detta avsnitt är inte att på något sätt ge en fulltäckande bild och mitt urval av artiklar är förhållandevis snävt och begränsat. Istället tjänar denna del snarare som en illustration av de offentliga diskurserna och som illustration på hur artikuleringer av detta slag ser ut.

Även i mediedebatten har solidaritet en nyckelposition men här ifrågasätts solidaritet som argument mot gasledningen. I DN skrivs att de andra projekt som genomförs i form av en elkabel till Baltikum och en gasledning från Norge till Polen gör att solidaritet med dessa länder inte längre kan anföras som svenskt argument mot Östersjögasledningen. Solidaritet ställs alltså även här tillsammans med en gasledning med förgreningar till dessa länder (Hedvall 2009). Solidaritet relateras också till hänsyn och att Sverige av hänsyn till Tyskland inte vill säga nej till gasledningen. Här menar man emellertid att Sverige snarare borde visa solidaritet med de nya medlemsländerna i Baltikum och Polen på grund av deras farhågor att Ryssland ska kunna pressa dem till eftergifter genom kontrollen av gasleveranserna. Även här framställs solidaritet som samråd där Tyskland inte visat solidaritet genom att höra berörda medlemsländer i beslutsprocessen (Wahlbäck 2009). Gasledningen framförs som ett projekt vilket splittrar det nyförenade Europa och att EU:s medlemsländer i och med gasledningen spelas ut mot varandra. Att säga nej till gasledningen skulle därför vara ett sätt att visa solidaritet mot de baltiska staterna, här snarare ur en säkerhetspolitisk aspekt gentemot Ryssland än för att säkra deras energitillgång. Samtidigt är solidaritet i energifrågan (och därmed nej till gasledningen) sättet för detta. Anledningarna för Sverige att ge tillstånd ur miljöhänsyn för en gasledning som Sverige inte självt kommer att ha någon nytta av ifrågasätts här också.

Solidaritet med de länder som man menar borde få del av gasledningsprojektet framställs alltså som en anledning till att säga nej till gasledningen, liksom det faktum att Sverige inte självt kan dra nytta av gasledningen (Hamilton & Schmidt 2007). Detta argument borde vara svårförenligt med solidaritetsargumentet om det också ska fungera så att Sverige skulle kunna visa solidaritet genom att tillåta en gasledning man inte självt har nytta av men som kommer de sårbara baltiska länderna tillsammans med Polen till gagn. Användandet av solidaritet blir således något tvetydigt och i viss mån motsägelsefullt men kan tolkas som den accepterade terminologin som ska användas för tillträde och fortsatt tillträde att göra denna sortens utsagor (se ovan).

Styrelseledamoten Zwitterloot framför istället Nord Streams gasledningsprojekt som en möjlighet för solidaritet i EU:s energiförsörjning. Han menar att Östersjögasledningen erbjuder möjligheter att senare koppla samman Tyskland och Polens energinät vilket skulle integrerar Polen i det europeiska nätet. Även här står solidaritet alltså tillsammans med den fysiska kapaciteten och ett integrerat energiinfrastrukturnät är det som gör solidariteten möjlig. Skillnaden här mot övriga framställningar är att det i Zwitterloots framställning blir till Östersjögasledningens fördel (Zwitterloot 2008).

EU:s energidiskurs där solidaritet kan identifieras som nodalpunkt och det tecken som övriga ordnas kring reproduceras således också i den artikulation Zwitterloots artikel utgör. Solidaritet står som argument på nej-sidan men här vänds begreppet istället till gasledningens fördel. Det blir därmed tydligt att ett ord inte bara är ett ord utan genom att de möts med idéer bildas begrepp som därmed kan bli mycket mångtydiga. Språket är också ett sätt för att kunna föreställa sig något och i detta exempel ser vi hur solidaritet används för att göra handlingsalternativet föreställningsbart men en kamp om betydelsen av solidaritet och därmed av handlingsalternativet pågår.

4 Slutsatser

4.1 En diskursiv förändring

De frågeställningar jag formulerar i denna uppsats inledning är huruvida en förändring i EU:s diskurs på energiområdet sker, samt vilken betydelse solidaritetsbegreppet har i denna diskursiva förändring liksom vilken betydelse förändringen har för solidaritetsbegreppet.

Min analys utgår från Lissabonfördraget då jag vill undersöka EU:s officiella diskurs (-er). Genom att göra en jämförelse mellan Lissabonfördraget och Nicefördraget kan jag visa på hur solidaritet förts in i formulerandet av en mer sammanhållen politik på energiområdet. I och med införandet av begreppet i EU:s energidiskurs sker en förändring av både energidiskursen och av begreppet. Diskursen ändras då solidaritet förstås som det framträdande tecken kring vilket övriga tecken ordnas och får sin mening. Detta innebär att tecken som försörjningsproblem, energimarknad och sammankopplade energinät får sin betydelse i relation till solidaritet och ges en viss social klang istället för att vara rent tekniska eller ekonomiska. Begreppet solidaritet ger vissa associationer och på så vis kan en social dimension kopplas till energipolitiken i och med denna diskursiva förändring.

Samtidigt sker också en förskjutning i betydelsen av solidaritetsbegreppet. Om det tidigare främst har funnits i sociala och välfärdsdiskurser och stått i relation till exempelvis rättvisa och inneburit ett avståndstagande mot den konkurrens kapitalismen menas skapa, blir det nu infogat i en ekonomiskt orienterad diskurs där just kapitalismens fria konkurrens förespråkas. I och med detta ges begreppet nya kopplingar och innebörden inom denna diskurs blir snarare en gemensam och avreglerad energimarknad inom EU.

Att solidaritet ges plats i energidiskursen vid detta tillfälle kan bero på de skeenden gällande energi som ägt rum där många av de europeiska ländernas sårbarhet blivit uppenbar. Många av medlemsländerna vill se en gemensam samling på EU-nivå för att lösa dessa problem och definierar problem och lösning i termer av solidaritet. På så vis visualiseras ett handlingsalternativ, en gemensam energipolitik och gemensamma energinät, genom anspelningar till det sociala och genom associationer till byggandet av välfärd som solidaritetsbegreppet torde ge.

Politiska skeenden har således inverkan på språket här i form av att solidaritet ges plats i den aktuella diskursen samtidigt som språket påverkar de politiska skeendena, här då språket i form av användandet av solidaritet gör lösningar och handlingsalternativ som gemensamma energinät visualiserbara.

4.2 Diskursen reproduceras

Mot bakgrund av den diskursiva förändring som Lissabonfördraget och de dokument på energiområdet som föregår fördraget föranleder jag två av Europaparlamentets debatter på området. Jag kan här identifiera två linjer, dels de som kopplar samman solidaritet med samråd och dels de som kopplar samman solidaritet med avreglering och gemensamma energinät. Den förstnämnda linjen är mer framträdande bland de som ställer sig tveksamma till Östersjögasledningsprojektet. Genom en viss glidning i vad som kopplas till solidaritet sker också en viss glidning i energidiskursen. Den andra linjen reproducerar tydligare den diskurs som görs gällande i *Grönbok. En europeisk strategi för en hållbar, konkurrenskraftig och trygg energiförsörjning* och *En energipolitik för Europa* samt senare i Lissabonfördraget och utgör inte i större utsträckning ett ifrågasättande av diskursen.

Det intressanta är att solidaritet betonas i båda debatterna och den diskursiva förändring som ligger till grund har således vunnit genomslag även i dessa uttryck. I gasledningsdebatten betonas solidaritet men här görs till viss del andra kopplingar än i Lissabonfördraget och således kan en viss betydelseglidning skönjas där solidaritet inte nödvändigtvis sätts i sammanhang med gemensamma energinät utan istället med behovet av samråd vid enskilda medlemsländers enskilda energibeslut. Denna glidning kan innebära ett steg ifrån den gemensamma linje som framställs i Lissabonfördraget då språket också formar politiken. Det är dock fortfarande solidaritet som används i uttrycket och kan ses som det accepterade språket i energifrågan. Just därför kan en betydelseglidning ske eftersom de olika linjerna har sin definition av solidaritet samtidigt som de alla anspelar på den sociala betydelsen som solidaritet kopplats till tidigare. Genom att framföra de egna argumenten, här främst mot gasledningen, i termer av solidaritet ligger språket i linje med EU:s energidiskurs och ger argumenten en social klang. Detta kan vara nödvändigt för att få tillträde i debatten.

4.3 Förskjutning i solidaritetsbegreppet

Även i den svenska mediedebatten om Östersjögasledningen kan solidaritet identifieras som ett gynnat tecken men dess kopplingar är varierande i de olika artikuleringarna som jag undersöker. Solidaritet står i relation till hänsyn, förgreningar av gasledningen och säker tillgång till gas som säkerhetsaspekt. I min analys har jag identifierat solidaritet som nodalpunkt, dvs. ett särskilt gynnat tecken i EU:s energidiskurs och som av stor vikt i den diskursiva förändring jag kunnat visa på. Denna diskursiva förändring där energipolitiken talas om i termer

av solidaritet har också funnit sin väg till den svenska offentliga gasledningsdebatten. Att tala om energiproblem och lösningar som solidaritet är det accepterade sättet och därmed också nödvändigt för att vår uppmärksamhet och förståelse ska riktas till dessa frågor och visualisera handlingsalternativ som dessa artiklar presenterar. Detta blir också tydligt i tidningsartiklarna då de presenterar olika ståndpunkter i frågan och olika handlingsalternativ men de gör alla anspråk på solidaritet.

Sammanfattningsvis är min slutsats av dessa analyser på olika nivåer att en förändring har skett i EU:s energidiskurs där en social dimension införlivats i och med användandet av solidaritetsbegreppet. Samtidigt kan solidaritet identifieras som ett öppet och mångtydigt begrepp och kan just därför "lånas" från en diskurs till en annan. Här från välfärdsdiskurser. I och med införlivandet i denna nya diskurs sker också en förskjutning i begreppets betydelse då det kopplas till nya tecken och företeelser. I detta fall har en mer teknisk och ekonomisk innebörd lagts i ordet genom att tala om solidaritet tillsammans med överföring av gas, gemensamma energinät och inre marknad för energi.

Diskursen reproduceras i Europaparlamentsdebatter då man även här talar om energifrågan och dess lösning i termer av solidaritet. Här sker dock ytterligare en förskjutning i begreppet genom att solidaritet här också ses tillsammans med samråd. Detta innebär att betoningen på en gemensam inre marknad inte är lika stark främst i Östersjögasledningsfrågan. Solidaritet är en flytande signifikant, dvs. ett tecken om vilket diskurser strider om att definiera. Här ligger de stridande parternas uppfattningar relativt nära varandra men en viss skiljelinje kan ändå dras och det viktiga blir att definiera solidaritet som samråd eller som avreglering, samtidigt som båda hänvisar mer sociala eller välfärdsbetonade definitioner till det diskursiva fältet.

Likaså reproduceras diskursen i den offentliga mediedebatten då man även här talar om energifrågan och gasledningen i termer av solidaritet. Det är dock olika med vilka andra tecken som solidaritet presenteras och härmed visas på begreppets fortsatta mångtydighet liksom kampen om begreppets definition mellan de olika lägren. Solidaritet kan användas både i förespråkandet av Östersjögasledningen likaväl som i motståndet till den. Detta tyder på att energidiskursen där solidaritet framhålls är den accepterade och den alla deltagare i debatten måste förhålla sig till liksom använda sig av. Detta både för att få tillträde till forumet för debatten liksom för att behålla sin plats där. Även en avvikande ståndpunkt presenteras i termer av solidaritet. Detta kommer att ha betydelse för framtida energipolitiska beslut, gemensamma eller enskilda, inte minst i energiinfrastrukturfrågor då språket också formar politiken. Om en social dimension av energifrågan läggs i hur man talar om den, kan också en social dimension läggas i den politiska praktiken.

5 Referenser

5.1 Tryckta källor

- Bergström, Göran – Boréus, Kristina (red.), 2005. *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Hay, Colin, 2002. *Political Analysis. A Critical Introduction*. New York: Palgrave
- Hettne, Jörgen – Langdal, Fredrik, 2007. "Vad innebär reformfördraget?" i *European Policy Analysis*. År 2007, nr.4.
- Jacobsson, Kerstin, 1997. *Så gott som demokrati. Om demokratifrågan i EU-debatten*. Umeå: Boréa Bokförlag.
- de Jong, Jacques – van der Linde, Coby, 2008. "EU Energy Policy in a Supply-constrained World" i *European Policy Analysis*, nr. 11-2008.
- Hamilton, Carl, B – Schmidt, Olle, 2007. "Säg nej till gasledningen." i *Sydsvenska Dagbladet*, 2007-09-10.
- Hedvall, Barbro, 2008. "Gasledning: Så långt borta som möjligt." i *Dagens Nyheter*, 2009-03-27.
- Lundquist, Lennart, 1976. "Några synpunkter på begreppet politisk planering" i *Statsvetenskaplig Tidskrift*, Vol 79, 1976, s.121-139
- Mau, Steffen, 2007. "Forms and Prospects of European Solidarity" i Karagiannis, Nathalie (red.) *European Solidarity*. Liverpool: Liverpool University Press
- Stjernø, Steinar, 2005. *Solidarity in Europe: the history of an idea*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wahlbäck, Krister, 2008. "Sverige i sin fulla rätt att stoppa gasledningen." i *Dagens Nyheter*, 2009-07-04.
- Winther Jørgensen, Marianne – Phillips, Lousie, 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Zwitsersloot, Reiner, 2008. "Nord Stream- making more European energy solidarity possible." i *Baltic Rim Economies*, nr 5.
- Åkerström Andersen, Niels, 2003. *Discursive analytical strategies: understanding Foucault, Koselleck, Laclau, Luhmann*. Bristol: Policy Press.

5.2 Otryckta källor

Internet I, www.regeringen.se/sb/d/1000, nedladdad 2009-08-05

Internet II, www.nord-stream.com/se/the-pipeline, nedladdad 2009-08-05

Internet III, www.dn.se/nyheter/varlden/ryssland-hotar-strypa-gasleverans, nedladdad 2009-08-02

Internet IV, ec.europa.eu/news/energy/081113_sv, nedladdad 2009-08-02

Konsoliderade versioner av fördraget om Europeiska Unionen och Fördraget om upprättandet av Europeiska Gemenskapen (2002/C 325/01).

Konsoliderade versioner av fördraget om Europeiska Unionen och Fördraget om upprättandet av Europeiska Gemenskapen (2008/C 115/01).

En energipolitik för Europa {SEK(2007)12}

Grönbok En europeisk strategi för en hållbar, konkurrenskraftig och trygg energiförsörjning {SEK(2006)317}

Säkrad energiförsörjning i Europeiska unionen (CRE22/03/2006-12).

Miljökonsekvenser av den gasledning som planeras i Östersjön (CRE/08/07/2008-4).

Piebalgs, Andris, 2008. www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?Reference=E-2008-0547&language=SV